

СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ

Пархоменко Ганна Павлівна

1923 р. н., жителька с. Олександрівка

(записано 2007 р. Синявським Я.О.,

вчителем-красзнавцем Олександрівського НВО

“Школа-дитячий садок”)

Ще з восьми років я зазнала горя. Батько мій Павло у пошуках по селах харчів для діток, повертаючись

додому возом, помер у дорозі. А помираючи, слізно просив односельців : “Передайте оцей мішечок дружині Наді. Та нехай же діточок глядить”. А нас було шестеро – Надя, Валя, Вася, Степан, Семен і я. Невдовзі всі мої брати і сестри померли.

Сидимо з мамою плачемо. Вона і каже мені: “Візьми, дитино, ось цей шматок полотна, піди до баби Хіврі, що живе край села, і виміняй на півлітри молока...”

Вимінявши за матерію молока, я поверталася додому. А в думці раділа, як дістанемо шматок хліба, ще зароблений батьком, розчетвертуємо його і смачно пообідаємо... А, прийшовши додому, застала страшну картину. На лаві лежала мертва мама. Руки у неї були складені на грудях, як у небіжчика. Миттєво постали перед очима останні хвилини маминого життя. Мабуть, відчуваючи, що зараз помре, вона вмилася, переодяглася в кращий одяг і лягла на лаві помирати...

Бували випадки, коли в сім’ї за рік чи за декілька місяців вмирало до 6 дітей. Це жах! Таких сімей, по моїй пам’яті, було до 40. У кожній сім’ї в роки голодомору померло від 2 до 6 дітей.

Хоменко Михайло Порфирівич

1918 р.н., житель с. Олександрівка
(записано 2007 р. Синявським Я.О.)

У нашій багатодітній сім’ї я був найстарший. Тому саме мені випадало найбільше допомагати батькові в полі. Наприкінці 20-х в селі організували два колгоспи – “Жовтень” і “Перше травня”. Та були і одноосібники, котрих змушували здавати хліб у державу за дуже низькими цінами. Селяни намагалися приховати трохи хліба для особистих потреб.

Навіть закопували у ямах. Тому, аби не обманювали державу, було організовано так звані “червоні токи”, на які звозили снопи і тут же обмолочували. А потім відбирали необхідну для здачі в державу кількість. Так що приховати нічого не можна було.

Коли ж людям вдавалося схитрувати, то хліб однаково знаходили і відбирали. Селом ходили бригади з чотирьох чоловік, озброєні металевими штричками. Вони й шукали ними приховане зерно по хаті і навіть на горищі.

До складу тих “четвірок” входили люди з інших сіл, навіть з інших районів. А наші активісти працювали так само у сусідніх селах чи районах, тобто забирали в людей хліб.

На Різдво мати повитрушувала з мішків останнє борошно. І квасолі було трошки. Напекла вона нам пиріжків з квасолею і сховала їх у коморі. Та вони так апетитно пахли, що, коли до нас нагодилася “четвірка” перевіряючих, одразу знайшли ті пироги і забрали. Ми, діти, навіть і не скуштували. Непрохані гості і глиняний посуд на полиці побили.

Ми з батьком їздили в Білорусію. Міняли, що мали, на хліб. І досі в пам’яті тульський самовар, з яким довелося розпрощатися, щоб не померти з голоду. Тоді ми ночували в однієї жінки. Вона подала до столу кисле молоко з картоплею. Той смак я запам’ятав на все життя.

В той час у селі масово гинули коні. Їх не закопували, а просто вивозили в поле і там лишали. Люди по шматку розбирали померлу тварину. Варили і їли.

Весною стало легше – кропива підросла, інший бур’янець...

Восени 33-го ми з батьком працювали в Побережці Богуславського району. Це від нас більше 50 км. Пам’ятаю, як перед Пасхою ми пішли додому. Батько до того знесилився, що вже не міг далі йти. У Саварці

попросилися переночувати в однієї жінки. Вона внесла нам соломи і поклала на долівці біля припічка. Та коли на ранок я прокинувся, звернувся до батька, то він мовчав. Помер... Крім батька в нашій сім'ї помер мій брат Іван.

Ще добре пам'ятаю, що в мами був один кожух. Його носили всі по черзі. А якось прийшли до нас активісти, перекинули все в хаті. Зерна не знайшли, зате кинули оком на мамин кожух. Забрали його з собою. А пізніше, як я довідався, виміняли на горілку.

Шкапа Сава Іванович

1898 р.н., житель с. Олександрівка
(записано 2000 р. Синявським Я.О.)

Коли почалось розкуркулювання, мав надію, що нас лихо обмине. Адже у мене в сім'ї тоді було семеро дітей, а дружина вагітна восьмим. Та похмурого зимового ранку в двір прийшло зо два десятки чоловік, приїхали підводи, і все почалось, як на пожежі. Вимітали залишки зерна у коморі, тягли коней, корів, а їх було дві, розполохали вівці, скидали на сани плуг, борони, все, що було в повітках. Повітку і клуню розібрали. На все, що було в хаті, сказали, що це вже не наше. А ви, мовляв, усі йдіть до штабу, вас кудись вивозитимуть. Мені хтось шепнув, щоб тікав або заховався, бо мною цікавиться богуславська міліція. І я втік, влаштувався в Кагарлику на цукрозаводі.

Сім'ю нікуди не вивезли. І я потайки, як злодій, ночами став навідуватися в сім'ю, допомагати, щось приносити дітям. Довго так ховався. І таки попався: заарештували, посадили в м. Богуславі в тюрму. Правда, сидів недовго, випустили. Із хати нашої зробили сільраду, яка згодом згоріла. Дружина померла. Бодай не згадувати, як ми жили далі, не маючи житла, одежі і їжі.

За це на мене донесли куди слід. Мовляв, від дітей колгоспників відриває і куркульським голодранцям роздає. Але я зуміла їх переконати. Тим більше не мала ні батька, ні матері. Зате була в мене сестра і четверо братів. Двоє братів померли від голоду.

Я жила у тітки. Якось до них на подвір'я прийшли активісти. Позривали всі замки, обнишпорили повітку та горище хати – не знайшли хліба! Вже збиралися йти. А в ту мить по двору пробігла курка – єдине, що залишилося в господарстві. То вони давай ловити ту курку. І таки зловили! Вкинули у мішок і понесли з собою.

Весною стали люди ходити в поле, копали мерзлі буряки і варили з них юшку, додаючи різного бур'янцю. Але і таку їжу не кожна родина мала. Бурякові поля ретельно охороняли. Кого затримували, то притягували до відповідальності.